

Zakładki książkowe

Historia zakładek związana jest z rozwojem książki. Wydaje się, że już w czasach starożytnych, gdy główną formą książki był zwój, konieczne było zaznaczanie miejsca, w którym zakończono czytanie. Kiedy pojawił się kodeks, postać książki stosowana do dzisiaj, potrzeba używania zakładek wynikała z dbałości o drogie i rzadkie księgi (rękopisy, inkunabuły, późniejsze starodruki). Pierwsze datowane zakładki pochodzą z czasów średniowiecza (XII–XV w.). Najstarsze zachowane wykonane są z welinu lub resztek skóry z oprawy. W iluminowanym manuskrypcie „Historia Scholastica” Petrusa Comestora, z XIII w., z zasobu British Library, jedna ze stron jest zagięta wzdłuż całej długości, przez co stała się praktyczną zakładką. W Royal Museum w Brunei jest zakładka pochodząca z Indii z XVI w., z kości słoniowej, zdobiona geometrycznymi ażurowymi wzorami, używana była w iluminowanym Koranie. Jedną z pierwszych wzmianek o zakładkach pochodzi z XVI w., sukiennik Christopher Barker, nadworny drukarz, w 1584 r. podarował królowej Elżbiecie jedwabną zakładkę z frędzlami. W XVIII i XIX w. powszechna była wąska jedwabna tasiemka, przyczepiana u góry grzbietu książki i długa na tyle, aby wystawała poza dolną jej krawędź.

Rozkwit w dziejach zakładek nastąpił w Anglii, w epoce wiktoriańskiej i edwardiańskiej. Popularne były wówczas zakładki rękodzielnicze, np. haftowane, tworzone z kawałków wstążek, do których niekiedy przyszywano akwarelowe obrazki lub hafty na perforowanych kartach. W latach 60. XIX w., w Coventry pojawiły się maszynowo tkane jedwabne zakładki, wykonane np. przez J.&J. Cash w 1861 r., dla upamiętnienia śmierci księcia Alberta, męża królowej Wiktorii. Thomas Stevens z Coventry szczylił się posiadaniem 900 wzorów jedwabnych zakładek, tzw. Stevengraphs. Zakładek w kształcie miecza lub noża, używano do rozcinania kart książkowych oraz listów. Jako tworzywo zaczęto stosować: szylkret, drewno, srebro, złoto, mosiądz, miedź, kość słoniową, brąz, celuloid, cynę, masę perłową, skórę.

W latach 50. XIX w. pojawiły się pierwsze odrębne, indywidualne, kolekcjonerskie zakładki. W drugiej połowie XIX w. istniały firmy specjalizujące się w produkcji zakładek np. Gorham, S. Kir&Sons, Tiffany. W latach 80. XIX w., zaczęto wytwarzać zakładki drukowane, ze sztywnego papieru lub kartonu. W USA w 1869 r. wynaleziono celuloid – substytut kości słoniowej, prekursor plastiku. Papierowe i celuloidowe zakładki stały się popularnym medium reklamowania produktów, usług i organizacji. Zakładki to drobne przedmioty, które obok pierwotnej praktycznej funkcji, bywają wartościowymi elementami dekoracyjnymi, biżuterią książki. Cechuje je bogactwo kształtów i tworzyw. To elementy codziennego użytku, a zarazem niecodzienne połączenie funkcjonalności i walorów artystycznych, użyteczności i sztuki.

Aneta Kowalska

Stowarzyszenie Miłośników Tradycyjnego Rękodzieła Ludowego i Artystycznego Lud-Art przy Muzeum Etnograficznym w Krakowie

powstało 17 marca 2005 r., lecz jego korzenie sięgają Klubu Hafciarskiego działającego przy Krakowskim Oddziale Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego od maja 1993 r. Pomysłodawczynią i założycielką Klubu Hafciarskiego była dr Urszula Janicka-Krzywda – kustosz MEK, instruktorka haftu, dziennikarka, badaczka kultury ludowej, laureatka wielu prestiżowych nagród i wyróżnień w dziedzinie zachowania tożsamości kulturowej w Małopolsce. Stowarzyszenie Lud-Art skupia przedstawicieli różnych pokoleń, środowisk i zawodów, których łączy zamiłowanie do rękodzieła i szczególna wrażliwość. Lud-Art prowadzi bardzo bogatą działalność wystawienniczą i dydaktyczną, do chwili obecnej ma na swym koncie 116 wystaw zbiorowych o różnorodnej tematyce. Stowarzyszenie przeprowadza również pokazy rękodzieła, warsztaty w szkołach, Domach Kultury, na imprezach promujących rękodzieło ludowe i artystyczne, przybliżając tym samym jego znaczenie i miejsce w polskiej tradycji w kraju i poza jego granicami.

Członkinie Stowarzyszenia biorą udział w licznych konkursach regionalnych i ogólnopolskich zdobywając nagrody i wyróżnienia, promując tym samym rękodzieło ludowe i artystyczne. Mottem naszej działalności jest hasło: TRADYCJA I WSPÓŁCZESNOŚĆ. Rok 2018 był rokiem szczególnym. Z okazji Jubileuszu 25 lat działalności Stowarzyszenia, zarząd zorganizował uroczyste wystawy o tematyce regionalnej, które odbiły się szerokim echem w mediach: *Piękna nasza Polska cała* w Nadwiślańskim Parku Etnograficznym w Wygielzowie, oraz w ROK Częstochowa w ramach XIX Dni Europejskiej Kultury Ludowej, *Brzegiem Wisły nic się wije* w Centrum Kultury Podgórze – Dwór Czeczów; obydwie wystawy objęte honorowym patronatem Prezydenta Krakowa prof. Jacka Majchrowskiego. Wystawa koronek *Nicią z przeszłości. Pokaz prac reaktywujących dawne wzory sztuki koronczarskiej* w Muzeum Narodowym „Dom Jana Matejki” w Krakowie, objęta honorowym patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Stowarzyszenie liczy obecnie 34 członkinie. Od 26 już lat spotykamy się w Muzeum Etnograficznym w Krakowie, ul. Krakowska 46, w każdy wtorek od 16:00 do 18:30, z przerwą wakacyjną od lipca do października.

Wystawa *Nie tylko zakładki* jest 119 wystawą członkiń Stowarzyszenia, na której prezentujemy nie tylko zakładki, ale również okładki, etui itp. wykonane w różnorodnych technikach hafciarskich i koronczarskich. Serdecznie zapraszamy nie tylko miłośników rękodzieła.

Halina Dulemba
Wiceprezes Stowarzyszenia Lud-Art

